

Pretulu prenumeratiunei
pentru partile Austriei si
Ungariei: pe 1. anu 4 fl.
pe ½ anu 2 fl. v. a.
pentru alte tieri pretulu
indoitu.

SPERANTIA.

Banii de prenumeratiune
si corespundintiele sunt
de a se adresá franco
catra Redactiunea „Spe-
rantiei”, la Aradu, strat'a
Capelei, Nr. 26.

Fóia literaria-bisericésca.

Organulu societatei de lectura a teologiloru romani din Aradu.

Fóia acést'a sub auspiciile superioritatei scolastice ése de dóue ori la luna, anume la 1. si 15. a fiescecareia luni, sub redactiunea colegiala a teologiloru: *Custante Garbanu, Ioanu Besanu, Iustinianu Cernetiu si Georgiu Morariu.*

A V E R T I R E.

Spre a intempihá unele indoeli, ce se ivira la esirea fóiei nóstre, facemu cunoscutu: cá cu cea mai mare multiamita vomu primí dela onoratulu publicu din afara ori ce articli séu corespundintie, apte pentru publicare in fóia nóstra; ba chiaru venimu a rogá de nou pre onorat'a preotime, si preste totu pre intieleginti'a romana, pentru a concurge la sporirea materialulu fóiei nóstre, dorindu noi a face fóia acést'a catu mai interesanta pentru intregulu publicu romanu.

Redactiunea.

Societatea de lectura a teologiloru romani aradani, Sambata, in 1/13 Martiu a. c. va arangiá tienerea unui parastasu pentru repausatulu archimandritu si fostulu profesor alu institutulu nostru teologicu **Patriciu (Porfiriu) Popesculu**, la care cultorii memoriei repausatulu sunt invitati cu tóta onórea.

Vócea seclului.

E timpul ideelor moderne de progresu; timpulu care propaga lumina, cultura si civilisatiune; denantea carui'a negur'a neseiintiei trebuie se dispara, precumu dispare nóptea intunecósa la ivirea dioriloru.

Vócea seclului imperiosu ne provóca la o activitate continua, cá prin ea atatu materialminte, catu si spiritualminte se nisuimu a ne inavuti; caci acést'a din urma inavutire va deveni, si neaperatu trebuie se devina o conditiune, fara care drepturile, autonomi'a, independinti'a besericei nóstre, si prosperarea natiunala nu au destula garantia.

Deci dara se ascultamu de vúcea imperativa a seclului, si se nisuimu a pune fundamentu la unu asiá edificiu, care pentru totdeun'a ni va servi de scutu in contr'a atacuriloru si furtunelor in viitoriu.

Si ce aru fi mai alesu de facutu in interesulu

poporulu nostru intre impregiurarile de acumu? — Acést'a e intrebarea, cu care trebuie se se ocupe totu-insulu. alu carui'a sange nu s'au prefacutu in apa, si care e insufletitu de amórea natiunala.

Multe, fórté multe aru fi de facutu; — ce inse ni se vede a fi mai urgente, e: cá se nisuimu a eliberá pre poporulu nostru din catenele, ce i-au legatu pasii, de a nu poté strabate la lumina; — se-lu scótemu din nedusiél'a mintei; se-i aratamu calea, si se-lu conducemu la o era limpede a cunoscintiei de totu ce e bunu, nobilu si frumosu.

Scimu aceea toti si marturisimu: ca mediloculu celu mai antaiu, si mai siguru conducatoriu catra scopu pentru desvoltarea spirituala a poporulu nostru, pentru nutirea vietii lui morale, si pentru aprinderea schinteiei a totu ce e frumosu si nobilu in peptulu lui, e pusu in manile clerulu nostru, mai vertosu in acele locuri, unde mai esista fericitele relatiuni patriarcale intre poporeni si spirituali; carii din urma daca prin cuvinte dulci, si prin invetiaturi ilustrate cu esemplulu seu propriu, comenda ascultatoriloru sei virtutea, moralitatea, cultulu lui Dumnedieu, veneratiunea catra parinti si aprópele loru; supunerea, si ascultarea catra legi si superioritate, catra beserica si catra tóte institutiunile ei; interesarea pentru binele

comunu; constant'a radiemare pe anchir'a sperantiei, ce ni o dà religiunea; — si déca de alta parte cu asemene arme combatu tóte ramurile pecatului, care ne potu trage in demoralizare si ne potu conduce la insultarea religiunei, — daca dicu tóte aceste le voru face, nu e cu potintia, ca poporul nostru celu bunu, blandu si ascultatoriu se nu urmeze svaturiloru bune; nu e cu potintia, cá cuventarea preotului purcésa din o viua interesare de chemarea sa cea sublima, si din o convingere intima, se nu strabata pana in adunculu animiloru, si se nu scuture si derime din interiorulu ascultatoriloru tóte relele, cumu au facutu trimbiteile cu murii Ierichonului.

Credemu, cumca spiritualulu acel'a, care nu-si privesee chemarea sa santa de o maestría séu medilocu pentru castigarea paniei: ci cuprinde bine insemnatarea ei grandiósa: care detorintiele sale si le implinesce cu o iubire intima catra turm'a sa: la care cu incredere alérga avutulu si seraculu; care se pune in frunte la tóte intreprinderile salutarii pentru poporu: a carui atentiune nu o incungiura nimica din cele ce cadu in detorintiele sale preotiesci: — acel'a de securu va fi remuneratu prin rezultatele bune, ce voru redundá in poporu, prin stim'a si pretiurea, cu care va fi intempínatu pretotindene.

Inse la prosperarea materiala si spirituala a poporului nostru, pe langa factorii acestia, fórté multu aru contribui aceea: déca poporul se-arú exercitá in cetirea cartiloru si foiloru poporale, care deprindere negresitu aru produce inca la inceputu rezultate de mare momentu: pentrucá sporinduse in acestu modru numerulu cetitoriloru, deodata s'aru ajutorá si starea literatiloru nóstri, carii asudandu diu'a si nóptea pentru binele comunu, si-ar vedé ostenecele remunerate, inavutiendu totdeodata si literatur'a nationala: apoi in asié stare noua a trebii literarie aru avé si cetitorii folosuri fórté mari, cáci adeca si-arú cascigá esperintia, invetiaturi si manuducere necesaria, atatu in cele economice, catu si in sciintie: de unde apoi s'aru nasce in ei instinctulu spre inaintare in cultura, si gustulu catra totu, ce e nobilu si salutaru.

In consideratiunea acestor'a intramu mai aduncu in lucru, si punemu intrebarea: cumu se-arú poté dedá poporulu nostru la cetire?

Éta unu modru, care se vede usioru practicabilu:

In totu satulu, in care se afla cate unu preotu, docinte, notariu, séu dóra si mai multi carturari, acestia se faca la olalta o insotire literaria; se-si estinda atentiunea mai alesu asupr'a scólei locali; se

imparta premii statatóre din carti folositóre: legendare, istorii etc. la seolarii cei mai diliginti, si la carii sciu ceti, cá apoi acestia mergandu a casa, se cetésca cartea inantea parintiloru, carii nespusa bucuria voru avé, si voru indemná pre copilu la diligentia continua; — mai departe vediendu parintii distingerea acést'a facia cu copilulu lorú — la indemnulu si recomandarea docintelui, séu a preotului, voru procurá si ei asemene donuri pentru copilulu lorú celu bunu, si se voru sili alu dá la seoli mai inalte. Afara de acést'a, insotirea anumita intruninduse mai de multe-ori in cas'a comunala, séu la scóla, se formeze unu cabinetu de leptura cu poporenii aceia, carii sciu ceti. — caci se presupune, ca se va aflá in totu satulu vre-o doi, trei carturari, — procurandu-si carti, si foi poporale folositóre pentru sciintia si economia: asia apoi pe inectu totu mai multi partenitori si cetitori si-va cascigá societatea, caci unulu dela altulu vacapatá indemnú; — afara de acést'a se nisúesca conducatorii insotirei, a splicá aceea, ce dóra unulu séu altulu dintre plebei nu aru pricepe.

Asia on. leptori! in totu loculu, in tota comun'a, fie aceea catu de mica in poporatiune, trebue se nisúimu — precum diseim mai susu — a latí cetirea: pentru copii, pentru seoli se cumparamu legendare, istorii si alte instrumente scolastice in forma de premii, si asiá se fie totu insulu apostolulu literaturii intre poporu.

Ce faptu laudabilu aru fi — si nu aru constá multu, — daca in totu satulu, nu numai cas'a comunala aru prenumerá foi poporale: ci si unii din poporenii mai avuti; ba chiaru si birtasiulu, care vedemu, ca nu lipsesce nicairi, chiaru si acést'a aru trebui se castige vre-o foia poporala pentru óspetii sei, carii indulcinduse de citire, mai buna petrecere si-voru aflá in acést'a, decatu in escesele, care asia adese ori se intempla, candu numai pentru beutura se aduna la asiá locu Dumineca' fi in dile de serbatori.

Déca in totu satulu mai micu numai doi, trei: éra in cele mai mari cate 10, 20 de prenumerenti se-arú poté cascigá literaturii nóstre serace: s'ar sui la mii numerulu acelor'a, carii aru intrá in castrele cetitoriloru, si pe inectu si in alte mii s'ar stérni gustulu cetirei; prin ce apoi amu ajunge la starea aceea, ca gustulu cetirei intre poporul nostru se devina la o estensitate, de care se bucura Svetier'a, Germani'a, Prusi'a etc., unde mai fara esceptiune toti sciu ceti si scrié. Si acést'a este sengurulu midilocu

de a prosperá poporul nostru precumu in cele materiali, asiá si in cele spirituali.

Éta dar' ce aru trebui se facemu nainte de tóte in interesulu poporului nostru, spre a corespunde vócei imperative a seclului.

GEORGIU MORARIU.

Organismulu besericii romane gr. or. din partile Ungariei.

Premitemu, cà de astadata nu vomu intrá in vreo discussiune mai larga, carea se corespunda deplinu titulei, ce o puseramu in fruntea acestui articlu; ci ne vomu margini numai la o recensiuone scurta, carea se reduce la unu opu esitu decurundu de sub tipariu, cu unu cuprinsu fórté interesantu pentru organismulu besericei nóstre.

Ni veni adeva in dilele aceste la mana „Protocolulu congresului natiunali bisericescu romanu de religiunea greco-resaritena conchiamatu in Sibiu pe ¹⁰/₂₅ Septembre 1868. tiparitu din partea presidiului, Sibiu, in tipografi'a diecesana, 1868.“

Opulu acest'a asteptatu de multu timp, l'amu frundieritu cu mare interesare, sciindu: cà in elu se cuprinde statutulu organicu alu besericei nóstre provinciale, dela alu caruia pasire in via'tia crestini nostri astépta cu nerabdare regenerarea besericei, fatia cu impilarile din trecutu.

Intru adeva, amu si aflu in operatulu congresului nostru din Sibiu multe institutiuni bune, care le pretinde spiritulu timpului, si impregiarile, intre care traimu; dar' trebuie se marturisimu: cà aflamu intr'ensulu si de acele lucruri, care noi dupa putientele nóstre cunoscintie teologice, nici cumu nu le potemu aduce in consonantia cu institutiunile canonice si cu praes'a besericei nóstre resaritene.

Sentimu fórté, catu de delicatu lucru e pentru noi, a ne apuca se facemu unu felu de critica asupr'a unui operatu, care au esitu din man'a unei corporatiuni maretie, cumu au fostu congresulu nostru bisericescu din Sibiu, si care adi mane va se fie obligatoriu pentru noi toti; — dar' suntemu detori consciintiei nóstre a face acea observare: cà la incuviintiarea incurgerii cei mari si chiaru decisive, ce prin mentiunatulu statutulu organicu se acórdá mireniloru de josu pana susu in administrarea trebiloru besericesci, congresulu se vede a fi parasitu terenulu canonicu, si póte au ignoratu prerogativele si iurisdictionu-

nea, care dupa natur'a tainei preotiesci, adeva in poterea darului, competu numai archiereiloru si presbiteriloru.

Facemu acest'a observare nu casi candu amu fi preocupati de o predilectiune catra statulu preotiescu. séu nu amu avé destula veneratiune catra poporu, ori incredere in intieptiunea si dreptatea mireniloru, carii dupa statutulu voru fi chiamati a participá in dirigerea besericei: ci o facemu senguru numai din alipirea, cu care suntemu dedati a fi catra institutiunile canonice ale besericei universali, care prin o beserica particulara nici nu se potu alterá.

Ne rogamu a se considerá bine motivulu acest'a alu nostru, pentrucá se nu fimu trasi in presupuneri sinistre, candu ni spunem acea parere: cà daca e la ordulu dilei a se impedecá prin institutiuni organice abuzurile, ce póte s'au intemplat in beserica pe timpii obscurantismului si ai impilarii, sub care au gemutu poporul nostru; si daca preste totu e lipsa de o garantia mai mare pentru o administratiune drépta si conscientiósa a trebiloru bisericesci: acestea s'au potutu midiloci si fara resturnarea basei canonice; si chiaru de aru lipsi inca pe unu timpu institutiunile sinodali, care le dorimu in sensulu canonicu: anca totu ni remane unu foru puternicu de controla: opiniunea publica, carea multamita lui Ddieu, in starea de astadi a desvoltarii, are organele sale in tóte partile.

Dealtminte nici nu ne miramu asiá tare de resultatulu congresului nostru, sciindu: cumu au fostu compusu congresulu, va se dica: in ce proportiune au statu clerulu fatia cu minerii; sciindu: cà cei mai multi dintre membrii mireni ai congresului nu au avutu ocaziune de a studiá institutiunile nóstre canonice, ca se afle marginile, unde se termina influinti'alu; sciindu mai departe: cà statutulu acest'a, asiá catu e de nou, amplu si importante, e lucratu pe langa tienerea tuturoru formeloru parlamentari, intr'unu timpu abia de trei septemani, fara multa pregatire chiaru si din partea membriloru congresuali de statulu preotiescu; sciindu in fine si acea: cà operatulu acest'a inca nu s'au luat la pertractare din punctu de vedere canonicu, intr'unu sinodu curatu archiereescu, dupa cumu aru cere natur'a lucrului si praes'a observata chiaru si la actulu despartirii romaniloru de catra serbi.

Nu ne indoimu catu mai putienu despre intieptiunea buna din partea tuturoru membriloru congresuali; erá inse de doritu, cà si midilócele se fia bune

adeca in consonantia cu principiile canonice; caci altminte usioru potemu deveni acusatii seu celu putientu insultati de catra alte beserici particulare (provincii metropolitane): ca suntemu eretici, sectari, calvini, s. a.

Ca se fimu in curatu fatia cu onoratii lectori, observamu: ca gravaminele nostre — precumu si altcumu se pote vede — se reducu la dispusetiunile statutului organicu, care tracteza despre alegerea episcopiloru, protopopiloru si a preotiloru: apoi despre compunerea consistorieloru si a celoru lalte foruri besericesci, care intrebari ni se vedu a fi deslegate cu abatere dela principiile si asiediamintele canonice, care tota potestatea besericesca o dau in man'a episcopiloru, si prin densii in a presbiteriloru.

Mai lipsesce sanctiunea Maiestatii Sale la conclusele congresului, si apoi usulu si urmarile voru arata mai bine: daca amu avutu cuventu de a face aceste observari, seu ba? — La tota intemplantia comendamu preotimei si literatiloru nostri besericani, a studiá din adinsu elaboratulu acest'a congresualu, pentru a-si forma parere fundata despre elu, fara a fi preocupati nici intr'o parte, nici intr'alt'a. *)

m+r+n.

Legea pentru usulu limbiloru.

Cu intentiunea, ce o amu avutu si la notificarea legii interconfesionale in numerulu nostru trecut, estragemu acumu dispusetiunile articolului XLIV. alu legiloru din 1868, prin care se reguléza folosirea limbiloru in diferite correlatiuni. — Estrasulu nostru se marginesce numai la cele ce se tienu anume de diferitele corporatiuni besericesci, si adeca:

1. Comunele besericesci:

a) si-alegu dupa placulu loru limb'a matriculeloru si a manipularii, inse fara vatamarea drepturiloru legali ale superioritatii sale; totu asiá:

b) si-alegu limb'a instructiunii in scolile sale, inse intre marginile legii scolastice regnicolare; (§. 14.)

c) fatia cu guvernulu statului si cu iurisdicitiunile sale, potu folosi au limb'a magiara, au limb'a loru de manipulare; inse

d) fatia cu alte iurisdicitiuni potu folosi ori carea limb'a protocolara a iurisdicitiuniloru respective. (§. 16.)

2. Judecatoriele besericesci si-alegu ele incesi limb'a manipularii. (§. 10.)

3. Corporatiunile mai inalte besericesci:

*) Avemu totu respectulu catra conclusele congresului nostru din Sibiu; dar' din defertia catra stimat'a capacitate, ce ni a presentatu acest'a recensune, damu locu articolului de fatia in foi'a nostra, remaindu acest'a deschisa si pentru parerile contrarii, ca treb'a se se lamuresca de ajunsu. — Ce ni pare reu, e: ca unele intrebari de aceste nu sau ventilatu nainte de congresu, ca se nu ni vina a vede dupa ploia capenegu.

Redactiunea.

a) si-alegu densele limb'a pentru consultare, protocolu, manipulare si pentru corespundintie cu comunele loru besericesci; inse

b) daca limb'a loru alea nu e cea magiara: din privintia la inspectiunea statului, protocollele loru sunt de a se substerne si in traducere autentica magiara. (§. 15.)

4. Diferitele beserici si autoritati superiori besericesci, in corespundintiele dintre sine potu folosi seu limb'a magiara, seu limb'a besericeii, cu care vinu in corespundintia. (§. 15)

5. Autoritatiile superiori si supreme besericesci:

a) fatia cu guvernulu statului potu folosi limb'a loru de manipulare seu protocolara, si alaturea in columna cea magiara; *)

b) fatia cu iurisdicitiunile si cu organele acelor'a potu folosi limb'a magiara, seu daca iurisdicitiunea are mai multe limbi protocolari: potu folosi ori care din acele. (§. 16.)

6. Daca besericele in esibitele loru catra guvernulu nu aru folosi limb'a magiara: pe langa testulu originalu magiaru alu decisului adusu la astfelu de esibite, e de a se alatura si o traducere autentica in limb'a esibitului. (§. 25.)

Correspondentie.

Aradu, 6/15. Februaru. 1869.

Intre celelalte impartieminte ale stimatei foi „Sperantia“ cu o viua placere si nespusa bucuria salutu asié numita rubrica „Reflesiuni limbistice“, considerandu: catu de oportunu terenu ni s'a deschisu prin acest'a pentru lamurirea si deslegarea unor intrebari limbistice, dela cari depinde corectitatea limbei nostre in vorbire si scriere, inavutirea si infrumsetiarea ei prin adoptarea cuvintelor, care ni lipsescu, si prin familiarisarea fraseloru frumose originali, cari pana acum mai alesu se audu numai in gur'a poporului, era clas'a mai culta adese ori le substitue cu altele adoptate din limbi straine, care inse nu corespundu geniului limbei nostre.

La tota intemplantia rubric'a acest'a provediuta de catra barbatii nostri literati, multu va contribui la acea: ca limb'a nostra, care asié de dulce resuna pe budiele aloru 10 milioane, inzebrata fiindu cu cele mai frumose calitati ale naturei, cu o pronunciatune dulce si mole, si cu unu spiretu abundantu in isvore de spresiuni. — limb'a nostra dicu — se se redice la rangulu, care dupa insemnatatea poporului, ce o vorbesce, i compete in concertulu limbisticu europenu.

*) Lasamu altor'a se vedea: daca dupa sensulu gramaticalu alu testulu legii, dispusetiunea din §. 16. pentru folosirea columnala a limbei magiare in corespundintiele autoritatiloru superiori besericesci fatia cu guvernulu statului, — e obligativa, seu numai permisiva? — Catu e pentru noi, observamu numai atat'a: ca luanduc dupa testulu magiaru, care sengeru lu avemu la mana, punemu mare pondu pe constructiunea gramaticala a aceluia, care asiá suna: „Egyházi felsőbb és legfelsőbb hatóságok az államkormányhoz intézett beadványaikban ügyviteli vagy jegyzőkönyvnyelvököt hasábosan az állam hivatalos nyelvét . . . . . használhatják.“ — (A reflectá si la §. 25.)

Redactiunea.

Bucuri'a la aparerea acestei foi, precumu observazu, pretotindene e mare, e nespusa; dar cu deosebire junimea studi'osa de t'ote categoriile: teologii, gimnasticii, preparandii, se afla animati f'orte tare la imbracisiera ei, catra carii me alaturu si eu, c'a unulu, carele me semtu bine, candu in interesulu promovarii culturei limbei n'ostre potu comunic'a altor'a aceea, ce sciu; si din contra: mi-place a inveti'a dela altii ceea ce nu sciu; deci se alergamu cu toti la terenulu deschisu, si din respoteri se conlucramu in vii'a Domnului.

Pentru astadata mi-i'eu voia de a contribu' cu pucintelu materialu la rubric'a limbisticeloru, alaturandu aci unele reflexiuni, care le tienu a fi apte pentru acea rubrica. *) La reflexiunile aceste mi-i'eu de directiva intentiunea sublima si scopulu santu, ce l'au avutu antecesorii nostrii, candu au acceptatu, s'eu mai bine disu, au restituitu literele strabune: c'a adeca prin acele se se arate si mai chiaru latinitatea, s'eu mai bine disu, romanitatea limbei n'ostre, adeca originalitatea ei, ce este nedisputabilu not'a caracteristica neinsielat'oria a originei fiescecarui poporu.

Eu tienu, ca e gresi'ela, daca potendu: totusi divergamu la scrierea unoru cuvinte, ceea ce, precumu credu eu, provine de acolo, c'a nu toti cun'oscemu de ajunsu frumos'a si avut'a matca a limbei n'ostre, — latin'a, carea altucum e f'orte de lipsa la stabilirea unei scrieri corecte cu litere strabune; dar' e de lipsa si cun'oscerea celorlalte limbe sorori, precum: italian'a, frances'a etc., care f'orte multu contribuiescu la corect'a scriere roman'esca. — Acum dara dupa dis'a Apostolului, se portamu unii sarcin'a altor'a, si se promovamu sant'a n'ostra cauza!

Ierodiaconulu Ioanu Munt'enu.

L, ori LU? **)

Se scriemu 'ore: domnu-l, ori domnu-lu? — ast'a e o intrebare, de carea multu s'au ocupatu literatii nostri, dar' fara ca pana acumu densii se o fie deslegatu spre liniscirea tuturor carturarilor.

Vor dice p'ote multi, c'a ast'a numai p'ote fi objeptu de disputa, de'orece t'ote jurnalele romanesei

*) Le publicamu in rubric'a reflexiuniloru limbistice.

Red.

**) Disertatiunea ac'est'a s'aru tien'e de rubric'a reflexiuniloru limbistice; dar' pentruc'a e mai estinsa, si si altcunu merita considerare desclinita, o publicamu sepatatu, tienendu ortografi'a stimatului autoru. Red.

din Austri'a, precum si unele mai latite din Romania, au primitu articolul *lu* la t'ote cuvintele de genul barbatescu, cari se finescu in *u*, d. e. domnu, domnu-lu; focu, focu-lu.

Cu t'ote aceste trebuie se marturisescu, c'a eu, pe lenga t'ota auctoritatea jurnalelor n'ostre si a literatilor nostri, sum mai aplecatu a crede, c'a articolul *l* la cuvintele barbatesci finite in *u*, e cu multu mai simplu, cu multu mai practiculu si in consunantia cu gramatic'a, decatu *lu*.

Dati-mi voia se si dovedescu ceea ce am disu; dar' innainte de a face ac'est'a, e de lipsa a cun'osce argumintele literatilor nostri pentru sustinerea lui *lu*.

Ei adeca dicu:

1) de'orece in limb'a n'ostra, ca tocmai in limb'a italiana, e regula generala: c'a t'ote cuvintele se finescu in litera sunat'ore adeca vocala, precum e: *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, — e unu ce f'orte firescu, c'a articolul la cuvintele de genul barbatescu finite in *u*, trebuie s'e fie *lu*, d. e. domnulu; c'aci din contra: daca articolul ar fi numai *l*, atuncea regul'a generala, ce o spusci tocmai acumu, ar suferi scirbire. — Ei dicu mai departe:

2) de'orece genitivulu se form'ezu dela nominativulu articolatu prin adaugerea unui *i*, d. e. domnulu, genit: a domnulu-i, — articolulu in nominativulu eo ipso trebuie s'e fie *lu*; c'aci daca ar fi numai *l*: atuncea genitivulu nu s'ar form'a bine cu *li*, d. e. domnul, a domnul-i.

Aceste sunt motivele mai de frunte, pe baz'a caror'a literatii nostri pretindu, c'a articolulu in adeveru trebuie s'e fie *lu* si nu *l*.

Motivele aceste inse sunt cu multu mai slabe, dupa parerea mea, de catu ca bazandune pe ele, se potemu jur'a: c'a articolulu in adeveru trebuie se fie *lu*, si nu *l*. Caci:

ad 1. orice regula generala p'ote suferi exceptiuni. „nulla regula sine exceptione“ precum dice latinulu; prin urmare, daca si priminu de regula generala, c'a t'ote cuvintele se finescu in vocala: de aicea inca nu urm'ezu, c'a articolulu trebuie s'e fie *lu*, c'aci avemu destule esemple in limb'a n'ostra, unde cuvintele nu se finescu in vocala. Asia dara nu e de lipsa, ca articolulu numai pentru sustinerea regulei generale s'e se scrie cu *lu*. Daca potemu scrie: in. sub. prin. fara vocala in capetu, pentruce nu amu pot'e scrie si articolulu *l* fara vocala in capetu? — daca regul'a generala suferu in catu-va

prin cuvintele: in, sub, prin, etc. toemai asiã pôte suferi si prin scrierea articolului cu *l*.

Altecum regul'a generala, dupa parerea mea, nici nu suferã vre-o scriere prin aceea, daca articolul in locu de *lu* se va scrie cu *l* simplu; cãci regul'a generala numai atãta pretinde, ca cuvintele, adevã acele cãri si de sine au intielesu, sã se finãca in vocala. Articolul inse, fie acela barbatescu ori femeescu, nu e cuventu de sine statatoriu si cu intielesu determinatu, ci e numai unu adausu la cuvintele, cari si altecum au intielesu, si se adauge la ele numai pentru determinarea mai deapropã a intielesului lor. Astfelu: cuventul domnu se si finãca in vocala, toemai precum pretinde regul'a generala, si acãsta regula e sustienuta chiaru si atuncea, daca in locu de domnu-*lu* vom scrie domnu-*l*, cãci atãtu *lu* cãtu si *l* e numai apendice, articolu, prin care cuvintele se determina mai deapropã.

ad 2) Eu negu deadreptul, cã genitivul s'aru formã dela nominativul articolatu, si cã genitivul ar fi *i*. Cãci:

a) genitivul in tãte limbele, unde articolul se pune dupa cuventu, precum si in limb'a nãstra, se formãza dela nominativul nearticolatu, adevã dela radecin'a cuventului, d. e.:

latinesce se dice:	gen.: des Fisch-es,
nominativu: mens-a	nomin.: Peter,
genitivu: mens-ae,	genit.: Peter-s,
nominat.: domin-us,	magiãresce:
genit.: domin-i,	nomin.: ember,
nomin.: mulier,	genit.: ember-é,
genit.: mulier-is,	grecesce:
germanesce:	nomin.: anthrop-os,
nomin.: Fisch,	genit.: anthrop-ou,

adevã: pretotindenea genitivul se formãza dela radecin'a cuventului prin adaugerea unor litere sãu silabe intregi. *)

Toemai asiã si in limb'a nãstra: genitivul adevã se formãza dela radecin'a cuventului, si nici de cãtu dela nominativul articolatu, si adevã: dupa parerea mea, articolul in nominativu e *l*, in genitivu e *a-lui*, d. e. domnu (radecin'a cuventului)

nomin.: domnu-l,	nomin.: focu-l,
genit.: a domnu-lui,	genit.: a focu-lui,

*) Altecum e in limb'a francãsa si in cea italiana, unde articolul se pune innaintea cuventului, d. e. franc.: le père, gen.: du père; ital.: il signore, gen.: del signore.
Autorul.

de unde se vede apriatu, cã genitivul nu se formãza dela nominativul articolatu.

b.) Genitivul n'a fostu si nu pôte fi *i*, ci este si trebuie sã fia *a-lui* in tãte cuvintele barbatesci, ori cum sã se finãca.

Dovãda e: cã la numele propriu, unde articolul se pune innaintea cuventului, aflãnu intregul genitivu *a-lui*, d. e.:

nomin.: Petru,	nomin.: Brutus,
genit.: a lui Petru,	genit.: a lui Brutus,

Afãra de acãsta mai este inca o dovãda eelãntãntã, carea ne pôte convinge pe deplinu, cã genitivul nu se formãza dela nominativul articolatu cu *i*, ci deadreptul dela radecin'a cuventului cu *a-lui*, si adevã: in tãte cuvintele barbatesci, cari se finãca in *e*, d. e.: pesce, parinte, — genitivul *lui* 'si-rechiamã tãte drepturile sale, si dicemu:

nomin.: pesce-le,	nomin.: parinte-le,
genit.: a pesce-lui,	genit.: a parinte-lui,

si daca e dreptu ceea ce dicu literatii nostri, cumca adevã genitivul se formãza cu *i*, dela nominativul articolatu, — atuncea dupa invetiatur'a lor ar trebui sã dicemu:

nomin.: pesce-le,	nomin.: parinte-le,
genit.: a pesce-lei,	genit.: a parinte-lei,

ce inse e in contradicere cu ins'asi usuarea limbei nãstre.

Din tãte aceste resulta urmatãrele:

1.) regulele primite de literatii nostri pentru sustienerea articolului barbatescu *lu* in nominativu la cuvintele finite in *u*, nu sunt bazate din destul:

2.) genitivul la cuvintele barbatesci nu e *i*, ci *a-lui*.

3.) pentru formarea genitivului la cuvintele barbatesci finite in *u*, nu e de lipsa, ca nominativul articolatu sã se scrie cu *lu*, ci din contra:

4.) atãtu pretensiunilor gramaticale, cãtu si economice se face din destul, daca nominativul articolatu se scrie cu *l* simplu in locu de *lu*.

Bucurosii asi ascultã si parerile altor'a in privint'a lui *l* sãu *lu*, — cãci avemã de a ni simplificã ortografiã atãtu pentru noi, cãtu si pentru straini: si eu sum convinsu, cã daca francesii sãu anglezii astadi ar trebui sã-si creeze ortografiã, — densii nu o ar, mai face asiã de grea si intortocãta, precum e astadi.

Brutus.

REPORTU *)

despre starea bibliotecii institutului teologicu aradanu.

Impregiurarea aceea: că institutul nostru teologicu nu are cas'a sa propia, ci in decurgerea timpului au trebuitu mai de multe ori se se mute dintr'o localitate condusa pe arenda, in alt'a, — au adusu cu sine: ca bibliotec'a institutului cam dela anulu 1861. incócia se-si afle scutela in cancelari'a diecesana de aici, unde firesce nu s'au potutu folosi amesuratu destinatiunei ei.

Dupace inse la inceputulu acestui anu scolasticu se infintiã societatea nóstra de lectura, si se vediú lips'a de carti bune pentru societete: se efeptuã transpunerea bibliotecii in localitatea de acumu a institutului, si ni se dadú spre folosire.

Facanduse de locu ingrigire pentru inventarea ei de nou, s'au aflatu: că ea dupa impregiurari este destulu de avuta: fundamentulu i s'au pusu — dupa corespondinti'a din „Gazet'a de Transilvania“ anulu 1840. Nr. 13. de catra renumitul profesor de pia memoria Patriciu Popesculu in anulu 1840. cu ocasiunea onomasticeii sale (Porfiriu in 26. Faur) casigandu dela mai multi ensi carti spre acestu scopu.

Totu in anulu acel'a fundatorulu, insocitu de neobositulu seu colega *Genadiu Popescu*, prin „Fóia pentru minte, anima si literatura“ Nr. 19. au emisu unu apelu catra publiculu romanu pentru spriginirea bibliotecii institutului, care aflandu resunetu in anim'a mai multora domni si discipuli ai fericitului, pana la inceputulu anului 1843. s'au adunatu pentru inavutirea bibliotecii 108 fl. 30 cr. valuta vienensa, adeca peste 40 fl. mon. conv. si 236 bucati de diferite carti, intre ai caror'a daruitori mai desu ocurgu aceste nume: Patriciu si Genadiu Popescu, Botico protop, C. Diaconoviciu Log'a, Arcosi, I. Rusu, Dr. At. Siandoru, V. Babesiu, Mel. Miculescu, I. Cornea T. Serbu, Sim: Bica, Dem. Jonescu, G. Munteanu, At. Ratiu, Dsiór'a Rosalia Suciú, I. Hatiegu, G. Mihutiú, G. Goronu, Iosifu Suciú, Iosifu Joanoviciu, si altii.

Banii intrati in folosulu bibliotecii s'au depusu indata spre fructificare in cass'a de pastrare aradana, unde dupa tóte erogarile, ce s'au mai facutu in decurgerea timpului spre cumparaea cartiloru, pana acu-

*) Comunicandu reportulu acest'a, ni luamu voia a rogá pre toti binevoitorii nostri, pentru a concurge la sporirea bibliotecii nóstre prin daruirea a totu felulu de carti si produse literarii, de cari ne amu poté folosi.

Redactiunea.

mu s'au sporitu peste 100 fl. v. aust: dupa cumu arata carticic'a, ce se pastréza la domnulu profesorulu primariu alu institutului.

Cercetandu tóte de amenuntulu, pana la anulu scolasticu 185²/₃. nu amu aflatu ate date despre biblioteca. Unu inventariu din acelu anu ni spune, că atunci se aflá in biblioteca carti 384. bucati, intre cari se numera si cele donate mai in urma de dd. Ioanu Arcosi, Nic. Zsiga, si de protopresbiterulu reposatu Giulani. Din anulu scolasticu 185²/₃. pana in anulu curinte nu amu aflatu in archivulu institutului nici unu actu referitoriu la biblioteca; atata se vede de pe carti, că inca si de atunci incocia au incursu opuri in biblioteca, tiparite in anii recinti dar e evidinte si aceea: că unele — póte dóra cu desele mutari a le bibliotecii — au peritu, séu inca nu sau restituitu bibliotecii.

Potu reportá cu bucuria: că tenerimea clericala de candu avemu indemana bibliotec'a, se folosese de ea cu o sete de lectura, carea merita tóta considerarea. — De alta parte e facuta ingrigirea, ca estradarea cartiloru pentru cetire, se se tiena in evidintia, si eu nu amu lipsitu a privighiá, ca nimicu se nu piéra din ele.

Se ne folosimu dar' de cele ce le avemu pana acumu, si eu credu, că bibliotec'a acést'a prin partinirea membrilor societatii, din anu in anu se va spóri, si o vomu lasá totu mai inavutita suerescentiei.

Pentru anulu acest'a scolasticu aflá bibliotec'a nóstra patrociniu caldurosu in pretiuít'a persóna a R. D. prof. Mirone Romanulu, care, ca demnu urmatoriu alu fericitului Patriciu pe catedr'a institutului, i doná tóte diurnalele prenumerate de densulu pe acestu anu si pe mai multi din cei espirati; — au mai adausu inca la numerulu cartiloru si alti dd. si frati clerici, caror'a in siedinti'a 25. li votá societatea prin diurnalulu „Albina“ multiamita publica.

Avendu onóre a asterne on. societati inventariulu cartiloru si diurnaleloru, alaturezu anca si unu conspectu generalu alu bibliotecaei, din care se vede: că pana acumu avemu in biblioteca opuri de deferrite limbi, si adeca: romanesci 92, latinesci 129, italienesci 3, francesci 3, magiare 38, germane 60, slaveno-serbesci 55, grecesci 5, de totu dara 385, care cu putiena esceptiunc sunt legate, cele mai multe in stare buna; éra dupa cuprinsulu loru, afara de cateva beletristice, mai tóte sunt scientifice, teologice si rituali. — Aradu, ¹⁴/₂₆. Iuliu, 1868.

CUSTANTE GURBANU m. p., bibliotecariu.

Reflesiuni limbistice.

Aflăm cu mare bucuria: că rubric'a acésta a foiei noastre au sternitu o interesare fôrte viuă în publiculu cititoriu, si reflesiunile intrate pana acum, ni dau unu materialu amplu pentru foia noastră. — Nu ni atribuimū competin'ia, de a decide finalminte asupr'a întrebărilor ventilate în acésta rubrica, ci aceea o lasăm barbatiloru nostri literati, cari pestetotu au esperin'ia mai largă, si au facutu studii mai adunci în literatura. — Dacă totusi ici colé vomu adauge si notele noastre: aceea vomu face pentrucă se justificăm modulu scrierii, ce-lu urmamū noi. — Socotimū a lucră în interesulu causei comune, dacă rogăm de nou pre toti literatii nostri, a onorā foii'a acésta cu atentiunea lorū si a concurge la lamurirea lucrului. — Tienendu ordulu serialu începutu în numerulu trecutū, continuămū cu:

Nr. 3. Consideru de regula ortografica: că se mantienemū în scriere — precatu se pôte — form'a originala latina a cuvintelorū; asiédar' în cuvintele, ce urméza mai diosu, pentru originalitate aflū ca e bine a se scrié *ce, ei*, în locu die *tie, ti*; subsemmanduse firesce *e* cu o coditia dupa modulu francilorū: — dicu dara se scriemū: ația, ațitiu, brațiu, carnaciu, fația, ghiacia, incalcu, judeciu, laciu, oțelu, oțetu, soțiu, pușinu, s. a. éra nu: *alia, fatia*, s. a. — *I. M.*

(Scimū apretiuu motivulu acestei reflesiuni; dar' că se simplificămū regulele ortografice, si se evitamū multelesceptimii, nu punemū pondū mare pe conservarea lui *e* în casuri de aceste, ci-lu înlocuimū cu *t*. — *Red.*)

Nr. 4. E sciutu: ca liter'a *e* la începutulu cuvintelorū romanesci suna ca diftongulu *ie*; si din deretru: cuvintele, care în rostire se începū cu diftongulu *ie*, în scriere se începū cu *e* simplū; — p. e. scriemū: *eu, este, eramū*, — si le rostimū: *ieu, îeste, îeramū*. — Acésta inse nu sta pentru cuvintele de origine străina; asiédar' unii începatori gresiescu, candu cuvintele: *Emanuilu, Enochu, episcopu, evangelia*, le rostescū asié: *Iemanuilu, Ienochu, iepiscopu, ievangelia*; si din contra: gresiescu candu aplicandu regul'a spusă în frunte, scriu: *Erusalimu, Erichonu, erarchu*, — în locu de: *Jerusalimu, Ierichonu, ierarchu*. În catu e dara pentru cuvintele de origine străina, e de a se caută form'a si rostirea originala a cuvintelorū, si aceea trebue urmata. — *I. M.*

Nr. 5. În cuvintele compuse cu preposetiunea *in*, dacă dupa acésta urméza *b, m, séu p*, — *n* din preposetiune se preface în *m* atatu în rostire, catu si în scriere; asiadarū reu s'aru rostī si scrié: *înbracamintu, înmormontare, înputernicire*; în locu de: *imbracamintu, imormontare, imputernicire*. — *I. M.*

Nr. 6. Unele cuvinte, în care ocuru sonorile noastre guturali *ă, ă, i*, si aceste dupa origine se tragu dela *o séu u*, — literatii nostri cei mai eruditi le scriu dupa form'a lorū originala; p. e. *fontana, locusta, monastire, rondu, rânduné, plămăni*, s. a. — altii inse în tôte aceste cuvinte punu *a séu e* în locu de *o séu u*. — Aru fi dara de doritu, ca nu numai se se tiena din partea tuturor'a form'a de mai sus a scrierii: ci la cuvinte de aceste chiaru se se si emendeze pronunțierea, restituinduse sonorile *o* si *u* în locul guturalorū. Dacă apoi acésta emendare a pronunțierii s'aru

estinde si la sonorile derivate dela originalele *e* si *i*: prin acésta cultur'a esterióra a limbei noastre s'aru innaintă fôrte, si s'aru delatură dificultatile cele multe, cu cari în citire si scriere au a se luptă mai alesu începatori. — Asiu dori dara, că d. e. în cuvintele: *mesura, pecatu, pecurariu, asemenare, senguratate, semântia, rîde, rîsu*, s. a. precum si în cele citate mai sus în frunte, *e, i, o* si *u* se-si recupere sonulu lorū originalu, în locul guturalorū, care apoi aru remainé numai pentru *a*, dupa regulele, ce atunci usioru s'aru poté fipsă. — *I. M.*

7. Numele proprii de regula se începū cu litera mare: — ce pôte fi dar' caus'a: că unele diurnale, si multi literati de ai nostri, numele dilelorū si a le lunilorū le începū cu litera mica? — Eu tîem de gresicla a scrié: *dumineca, luni, ianuariu, februaru* s. a. în locu de: *Dumineca, Luni, Ianuariu*, s. a. Dealămîntre sciu aceea: că numele proprii ale sciintilorū se potū scrié si cu litera mica, d. e. *teologia, istoria, gramatica*; aceste inse pe buna cale nici nu sunt nume proprii, ca cele ale dilelorū, lunilorū, persónelorū, tierilorū, locurilorū s. a. ci sunt nisece termeni tehnici, cari suferu liter'a mica. —

VARIETATI.

* (Necrologu.) Eră încheiatu nrulu trecutū alu foiei noastre, candu primiramū scirea trista: că binemeritatulu barbatu alu natiunei si beseriei noastre: Teodoru Serbu de Cuvinu, fostulu odinioóra jude alu orasiulu Aradu, mai apoi comite supremu alu comitatulu aradanu, si în anii din urma septemviru la tabl'a regéscă, în 9. Februaru a. e. au repausatu în Pest'a, fiindu în etate de 69. de ani. — Barbatulu acestu'a între alte multe merite e de a se multiam: că pela anulu 1847. comunitatea beseriecésca a romanilorū orientali din Aradu, între cele mai grele împregiarari, au castigatu dreptu esclusivu la folosirea limbei romane în beseriea catedrala aradana, fatia cu nisuntiele de predomnire ale fratilorū serbi de pe timpurile acele. — Fie-i tierin'a usióra, si memori'a eterna!

* Invetiatorii scóloru poporali romane: Nicolau Totanu din Négra, Pantel. Teodorovicu din Soborsinu, Iliă Nicoliciu din Galsia si Florianu Cab'a din Conoptu, toti din dieces'a aradana, că unii mai lipsiti dar' diliginti, au primitu fiesce care cate 60 fl. că ajutoriu din partea statulu, în puterea decretulu ministeriulu de culte din 30. Ianuariu 1869. Nr. pres. 150.

* O saptămă cititorilorū nostri: că precum ni se spune, aici în Aradu se pregatesce pe lun'a viitoare o reprezentatiune teatrala romana din doue piese, ale caror'a role le voru jucă diletanții romani de aici, în concursulu trebuintiosulu nimeru de dame érasī romane. Venitulu reprezentatiunei e destinatū pe scopuri filantropice. Arangiérea e în mani bune.

Post'a redactiunei.

Numerulu viitoriu se va tramite numai la prenumeranti; sunt dara pofiti doritorii de a avé foia noastră, se binevoiesca a grabi cu prenumerarea — Pe creditu nu potemu servi nimeru.

Pentru redactiune: **Custante Gurbanu.**